

**Посполітак Володимир,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри гуманітарного розвитку
ПВНЗ «Міжнародний інститут менеджменту»
r.v.pospolitak@gmail.com
ORCID ID: 0009-0007-5088-7219**

УДК 347.73

DOI: 10.69724/2786-8834-2024-2-2-83-108

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ БАНКІВ ЯК ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Посполітак Володимир. Особливості правового статусу банків як юридичних осіб Анотація

У статті розкриваються особливості правосуб'єктності банків, розглядаються підходи до універсальної та спеціальної правоздатності юридичних осіб та банків, зокрема. Звертається увага на доцільність використання щодо визначення правоздатності банків динамічної теорії та застосування спеціальної правоздатності банків. За основу аналізу в статті взято підхід, відповідно до якого для юридичних осіб, які в майбутньому повинні отримати дозвіл (дозвіл, ліцензію, реєстрацію або авторизацію) на право провадження певного виду діяльності, правоздатність виникає в два етапи: спочатку юридична особа отримує мінімальну універсальну цивільну правоздатність з моменту її державної реєстрації в обсязі, необхідному для її функціонування як юридичної особи. Спеціальну правоздатність юридична особа набуває з моменту видачі їй банківської ліцензії. Проводиться аналіз усіх послуг банків (банківських послуг, інших фінансових послуг банків, а також нефінансових послуг банків) для надання яких необхідний спеціальний обсяг правоздатності, визначається особливості при наданні тих чи інших банківських послуг. Доводиться, що спеціальна правоздатність банку передбачає здатність мати права та нести обов'язки, необхідні для надання банківських послуг. Банківською послугою з залучення грошових коштів та банківських металів, на відміну від такого залучення іншими фінансовими установами, має вважатися залучення коштів саме на банківський рахунок. Банківська послуга по відкриттю банківських рахунків показує унікальну особливість банків – їх системну технологічну природу для забезпечення грошових розрахунків між собою та між своїми клієнтами. Пропонується встановити в законодавстві положення про те, що банківською послугою має вважатися не тільки відкриття банківських рахунків, а й забезпечення розрахунків між особами, яким відкриті банківські рахунки.

Доводиться, що банк є унікальною універсальною фінансовою установою не стільки через сам перелік послуг, більшість з яких можуть надавати й інші фінансові установи, а через те, що він ці послуги може надавати в сукупності з іншими послугами (комплексно).

Вказується, що особливості реалізації дієздатності банку як юридичної особи полягає у створенні виключно дворівневої системи управління з колегіальним виконавчим органом,

та підвищеними вимогами до якості знань та досвіду осіб, що входять до складу таких органів управління банку.

Ключові слова: банк, правоздатність, дієздатність, банківські послуги, банківська діяльність, розрахунки, кредитування, фінансові послуги.

Постановка проблеми.

Роль банківської системи у розвитку ринкової економіки будь-якої країни важко переоцінити. Всі правовідносини як у підприємницькій діяльності, так і в побутових відносинах опосередковуються грошовими розрахунками. Навіть коли мова йде про бартерні відносини чи благодійну діяльність, роль банків у сплаті суб'єктами права грошових коштів в якості податків монополна. Це тільки підкреслює центральну роль банків у будь-яких правовідносинах від купівлі-продажу або перевезення до сплати аліментів, податків чи виплати заробітної плати. Стабільність банків як юридичних осіб є чутливим питанням з точки зору соціальних відносин, особливо коли йдеться про визнання банків неплатоспроможними. В умовах російсько-української війни для підтримки економічної стабільності економіки роль банків є надзвичайно важливою. І саме в силу важливої ролі банків в економіці будь-якої держави на міжнародному рівні їх правовому регулюванню приділяється спеціальна увага. Вони хоч і є юридичними особами, проте за правосуб'єктністю банки інколи не можна прирівняти до небанківських установ.

Дослідженню різних аспектів банківської діяльності, таких як правове регулювання Національного банку України, державних банків, податкового статусу банків, нагляд за банківською діяльністю та банківської системи в цілому присвячено десятки наукових робіт. Однак не вдалося знайти жодного дослідження, у якому б комплексно, цілеспрямовано досліджувалося розглядалися питання правосуб'єктності банку в приватно-правових відносинах та його правосуб'єктності як складової банківської системи. Разом із тим відомо, що однією з істотних умов існування суб'єктів цивільного права, у тому числі банків як учасників цивільних правовідносин, є їхня правоздатність та дієздатність. Правосуб'єктність будь-якої юридичної особи, у тому числі банків, є важливою характеристикою їх як учасників приватно-правових, так і публічно-правових відносин.

Формулювання мети статті

Мета даної статті полягає у розгляді питань правосуб'єктності банків як учасників приватно-правових правовідносин, які надають специфічні для економіки послуги, а також у необхідності звернути увагу нормотворців, юридичної спільноти до необхідності теоретичного обґрунтування і розробки практичних рекомендацій з даної тематики з метою вдосконалення положень цивільного та банківського законодавства.

Завданнями, які ставляться у цій статті є розгляд банків з точки зору цивільної правосуб'єктності, визначення змісту правоздатності банків з моменту їх державної реєстрації як юридичних осіб та з моменту отримання ними банківської ліцензії, обсяг їх правоздатності, аналіз змісту послуг, що надаються банками, у тому

числі банківських послуг, а також особливості дієздатності банків після створення та після визнання їх Національним банком України неплатоспроможними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання цивільної правоздатності юридичних осіб були тією чи іншою мірою предметом досліджень таких учених, як: О. Артикуленко, І. Бейцун, В. Борисова, І. Жигалкін, Ю. Жорнокуй, А. Зеліско, О. Зозуляк, Т. Карнаух, Н. Козлова, І. Кучеренко, О. Літвіна, Т. Пономарева, А. Слугін, І. Спасибо-Фатєєва, І. Тарасов, Л. Федюк, К. Флейшиць, А. Цветков та ін.

Питанням дослідження правосуб'єктності банків в певних аспектах приділяли увагу такі вчені як: О. Орлюк, Д. Гетманцев, А. Бабаскін, О. Бригінець, І. Пасічна, О. Костюченко, В. Кротюк, Т. Латковська та інші.

Дослідження суспільних відносин, що виникають при реалізації банками своєї правосуб'єктності є об'єктом цієї статті. Огляд теорій, поглядів, наукових підходів, розгляд законодавства щодо розуміння цивільної правосуб'єктності банку як юридичної особи є предметом цієї статті.

Викладення основного матеріалу

Для правильного та ефективного регулювання діяльності окремих банків, всієї банківської системи, взаємовідносин банків з їх клієнтами, важливим є розуміння тих процесів, що відбуваються при наданні банками послуг. Діяльність банків, як і інших юридичних осіб, пов'язана з належним правовим регулювання їх правосуб'єктності.

1. Правоздатність банків

1.1. Ключові підходи до правоздатності банків. Визначення правосуб'єктності банків почнемо з характеристики правоздатності банку, а потім перейдемо до особливостей його дієздатності. І тут потрібно відразу визначити, яку концепцію правоздатності ми кладемо в основу характеристики правоздатності банку.

Як відомо, у цивілістиці традиційно дослідження питань правоздатності розпочинається з аналізу двох протилежних наукових підходів (теорій) до її розуміння. Теорія динамічної правоздатності полягає у тому, що правоздатність залежить від тих чи інших взаємин особи з іншими особами, що й указує на можливість мати конкретні права та обов'язки. Така можливість не є абстрактною, а залежить від тих юридичних відносин, учасником яких є юридична особа. Теорія статичної правоздатності полягає у тому, що правоздатність є абстрактною категорією, яка становить лише можливість бути суб'єктом тих прав та обов'язків, що їх визнано об'єктивним правом. Цей підхід дозволив говорити про підміну суб'єктивних прав (обов'язків) у конкретних правовідносинах із правоздатністю, яка залишається незмінною.¹

¹ О. Артикуленко. Теоретичні аспекти правоздатності юридичної особи // Підприємництво, господарство і право. 11/2018. С. 5-9., с. 5.

У теорії цивільного права по-різному визначають також природу правоздатності як властивість, яка фіксується державою, або як природню властивість.² У цьому поділі ми вибираємо теорію правоздатності, зафіксованої державою, оскільки правоздатність юридичних осіб точно залежить від держави та фіксується нею у законодавстві.³

Згідно зі ст.91 ЦК України юридична особа здатна мати такі ж цивільні права та обов'язки, як і фізична особа, крім тих, що за своєю природою можуть належати лише людині.⁴ Аналогічні положення, наприклад, закріплені у ст. 51 ЦК Швейцарії.⁵

Слід звернути увагу на те, що вчені по-різному оцінили ст.91 ЦК України. Одні вважають, що «на зміну спеціальній правоздатності юридичної особи, яка передбачалася радянським цивільним законодавством, з'явився принцип універсальної правоздатності, що є відображенням сучасної тенденції розвитку концепції цивільного права України як права приватного».⁶ Інші звертають увагу на те, що законодавство України містить численні випадки звуження обсягу правоздатності окремих видів юридичних осіб, зводячи її по суті до спеціальної правоздатності.⁷

Слід зазначити, що у ст. 91 ЦК України не передбачаються винятки або посилення на норми, якими можуть встановлюватися інші умови правоздатності юридичної особи. У зв'язку з цим актуальним є питання про визнання за окремими юридичними особами спеціальної правоздатності. Важко заперечити, що, наприклад, діяльність тих же банків, товарних бірж, кредитних спілок, страховиків, управителів фондів фінансування будівництва чи фондів операцій з нерухомістю тощо, не може бути охоплена універсальною правоздатністю, та ще й максимально уніфікованою з правоздатністю фізичних осіб. Можна погодитися з С. Івановим, що незважаючи на прописану в ЦК України загальну цивільну правоздатність юридичних осіб приватного права така правоздатність на практиці є лише прагненням до ідеального.⁸

² З. Ромовська. Цивільна правоздатність громадян. Право України. 1994. № 10. С. 51–54., с.52–53.

³ О. Зозуляк. Непідприємницькі юридичні особи як суб'єкти цивільного права: теоретичний та практичний аспекти: монографія. Тернопіль: підручники і посібники, 2017. 432 с. с. 148

⁴ Цивільний кодекс України від 16. 01.2003 р. № 435-IV (із змінами) / Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print1510817628933811> (дата звернення 30.04.2024).

⁵ О. Аритикуленко. Окремі питання правоздатності юридичних осіб у цивільному праві України. Проблеми цивільного права та процесу. Харків, 2018. С.309–311., с.309.

⁶ Н. Філик. Правова природа цивільної правосуб'єктності юридичних осіб. Репозитарій Національного Авіаційного Університету. 2007 р. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/10927>

⁷ О. Аритикуленко. Окремі питання правоздатності юридичних осіб у цивільному праві України. Проблеми цивільного права та процесу. Харків, 2018. С.309–311., с. 310.

⁸ С. Іванов. До питання про обсяг цивільної правоздатності (підприємницьких) юридичних осіб приватного права: порівняльний досвід законодавства іноземних держав. Порівняльно-аналітичне право. № 6 2016. С. 88–92., с.91.

Тому не дивлячись на відсутність у статті 91 ЦК України винятків або посилань на норми, якими можуть встановлюватися інші умови правоздатності юридичної особи, а також відсутність єдиного підходу щодо правоздатності юридичної особи, в юридичній літературі часто стверджується про необхідність визнання за юридичною особою спеціальної правоздатності.^{9,10} Такий підхід пояснюється необхідністю набуття такою особою спеціального статусу, що пов'язано з процедурою її державної реєстрації, оскільки цивільна правоздатність юридичної особи виникає з моменту її створення і припиняється з дня внесення до єдиного державного реєстру запису про її припинення (ч. 4 ст. 91 ЦК України).

Крім надання правоздатності юридичної особи ознак універсальної правоздатності, у ЦК України крім майнових прав юридичної особи закріплені також її особисті немайнові права (право на недоторканність її ділової репутації, на таємницю кореспонденції, на інформацію та інші особисті немайнові права, які можуть їй належати).

Виходячи з викладеного вище, розглянемо питання цивільної правоздатності банків, базуючись на (1) динамічній теорії правоздатності, (2) наявності спеціальної правоздатності банків, (3) природі правоздатності, яка фіксується державою та (4) не заперечуючи існування в банків наявності особистих немайнових прав.

1.2. Момент виникнення правоздатності банків. Для визначення моменту виникнення правоздатності банку доцільно звернутися до двох положень законодавства.

По-перше, відповідно до ч.1 ст.17 Закону України «Про банки і банківську діяльність» (далі – «Закон про банки») юридична особа, яка має намір здійснювати банківську діяльність, створюється у порядку, визначеному законодавством України, з урахуванням особливостей, встановлених Законом про банки. Така юридична особа подає документи для проведення її державної реєстрації виключно після погодження Національним банком України (далі – «НБУ») статуту цієї юридичної особи (ч.2 ст.17 Закону про банки).¹¹

По-друге, відповідно до положень ч.1 ст.19 Закону про банки юридична особа, яка має намір здійснювати банківську діяльність, зобов'язана протягом року з дня державної реєстрації подати до НБУ документи для отримання банківської ліцензії. Юридична особа набуває статусу банку і право на здійснення банківської діяльності після видачі їй банківської ліцензії (ч.9 ст.19 Закону про банки).¹²

⁹ Суб'єкти цивільного права / за заг. ред. Я. М. Шевченко. Харків : Харків юрид., 2009. 632 с., с. 205.

¹⁰ Цивільне право: підручник : у 2 т. Т. 1. / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасиво-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків: Право, 2011. 656 с., с.129–130.

¹¹ Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/ed20001207#o789> (дата звернення: 30.04.2024).

¹² Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/ed20001207#o789> (дата звернення: 30.04.2024).

Просте співставлення цих двох положень показує, що зареєструвати юридичну особу, яка має намір здійснювати банківську діяльність, без закріплення у її статуті відповідних положень, наслідком яких є спеціальна правоздатність, неможливо. Тобто, така юридична особа вже реєструється у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань (далі – «Єдиний державний реєстр»), як банк. Проте, здійснювати банківську діяльність без отримання банківської ліцензії будь-яким юридичним особам, навіть тим, що зареєстровані в Єдиному державному реєстрі як банки, заборонено.

В результаті спеціальна правоздатність банку в період між моментом реєстрації його як юридичної особи та до моменту отримання банківської ліцензії не виникає. Така правоздатність залишається задекларованою у статуті юридичної особи та може ніколи не виникнути.

Аналогічна ситуація виникає і при створенні страховика або кредитної спілки. Відповідно до ч.1 ст. 11 Закону України «Про страхування» юридична особа набуває статусу страховика і право на здійснення діяльності із страхування виключно після отримання ліцензії на здійснення діяльності із страхування, яка видається НБУ.¹³ Відповідно до ч.2 ст. 3 Закону України «Про кредитні спілки» кредитна спілка набуває статусу фінансової установи та право здійснювати діяльність з надання фінансових послуг після отримання ліцензії на здійснення діяльності кредитної спілки.¹⁴ Тобто, ситуація з банками не є унікальною. І вона породжує питання про обсяг правоздатності банку протягом досить тривалого часу з моменту державної реєстрації до моменту видачі ліцензії.

ЦК України містить положення, які дозволяють описані вище ситуації з банками, страховиками та кредитними спілками. Так, відповідно до ч.3 ст.91 ЦК України юридична особа може здійснювати окремі види діяльності, перелік яких встановлюється законом, після одержання нею спеціального дозволу (ліцензії). При цьому у ч.4 тієї ж статті зазначається, що цивільна правоздатність юридичної особи виникає з моменту її створення і припиняється з дня внесення до Єдиного державного реєстру запису про її припинення. Така конструкція не дає відповіді на запитання чи має юридична особа спеціальну правоздатність як банк, яка просто обмежена до часу отримання дозволу. І якщо спеціальна правоздатність у такої юридичної особи є, хоч і без права її здійснення, то куди вона подівається, якщо дозволу видано не буде? Якщо ж такої спеціальної правоздатності до отримання юридичною особою дозволу ще немає (вона не виникла), то тоді можна говорити, що не вся спеціальна правоздатність (не в повному обсязі) виникає з моменту державної реєстрації юридичної особи в Єдиному державному реєстрі.

¹³ Про страхування: Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#n2320> (дата звернення: 30.04.2024).

¹⁴ Про кредитні спілки: Закон України від 14.07.2023 р. № 3254-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3254-20#n94> (дата звернення: 30.04.2024).

Крім того, не можна забувати про те, що фактично кожна юридична особа при створенні зазначає у своїх установчих документах коди з Класифікатора видів економічної діяльності (КВЕД),¹⁵ які не є українським винаходом. Класифікація видів економічної діяльності узгоджена зі статистичною класифікацією видів економічної діяльності у Європейському Співтоваристві (НАСЕ),¹⁶ що своєю чергою узгоджується з міжнародною стандартною галузевою класифікацією (ISIC).¹⁷ Тобто можна говорити про загальну правоздатність юридичної особи, але положеннями публічного права, зокрема, податкового, держава буде контролювати реалізацію прав та виконання обов'язків у поєднанні з КВЕД, заявленим при державній реєстрації. При цьому не всі види економічної діяльності за вказаним Класифікатором підлягають дозвільним процедурам, і в такому разі юридична особа здатна мати права та обов'язки, які слідують із заявленого нею в установчих документах предмету діяльності (у вигляді кодів за КВЕД) з моменту державної реєстрації.

При такій ситуації доцільно обговорити питання про те, чи можна взагалі протиставляти два підходи, про які говорилося вище, щодо загальної чи спеціальної правоздатності юридичних осіб. Можливо, слід ставити питання не про протиставлення цих підходів, а про розгляд їх з точки зору динамічної теорії. Коли у всіх юридичних осіб мінімальна загальна правоздатність (здатність мати права та обов'язки, які забезпечують її власне функціонування як особи) виникає з моменту державної реєстрації у Єдиному державному реєстрі, а також правоздатність щодо видів діяльності, які не потребують дозволів. А після отримання спеціального дозволу, наприклад, у вигляді ліцензії, реєстрації або авторизації певний обсяг додаткової правоздатності як банку, страховика, кредитної спілки чи учасника ринку капіталів за Законом України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки».

Узагальнюючи сказане, можна зробити такий висновок:

1) з моменту державної реєстрації юридична особа отримує здатність мати права та обов'язки (майнові та особисті немайнові), які:

а) забезпечують її власне функціонування як юридичної особи (купівля або оренда приміщення, обладнання, укладення трудових договорів тощо);

б) пов'язані з реалізацією нею предмета діяльності відповідно до установчих документів та коду КВЕД, які не потребують дозвільних процедур;

2) з моменту отримання дозволу (дозволу, ліцензії, реєстрації, авторизації тощо) юридична особа отримує здатність мати права та обов'язки, пов'язані з реалізацією

¹⁵ Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010. Національний класифікатор України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

¹⁶ Регламент Європейського парламенту і Ради (ЄС) № 1893/2006 від 20 грудня 2006 року про встановлення статистичної класифікації видів економічної діяльності NACE (Revision 2) та внесення змін до Регламенту Ради (ЄЕС) № 3037/90, а також до деяких регламентів ЄС щодо конкретних областей статистики. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a13#Text (дата звернення: 30.04.2024).

¹⁷ International Standard Industrial Classification of All Economic Activities (ISIC). URL: <https://ilostat.ilo.org/resources/concepts-and-definitions/classification-economic-activities/> (дата звернення: 30.04.2024).

нею предмета діяльності відповідно до установчих документів та коду КВЕД, який потребує дозвільних процедур.

У нашому варіанті при створенні банку:

1) з моменту державної реєстрації юридична особа отримує здатність мати права та обов'язки (майнові та особисті немайнові), які забезпечують її власне функціонування;

2) з моменту отримання банківської ліцензії від НБУ юридична особа отримує здатність мати права та обов'язки, пов'язані з реалізацією нею банківської діяльності відповідно до статуту банку та коду КВЕД (64.19 Інші види грошового посередництва),¹⁸ який потребує дозвільних процедур.

1.3. *Обсяг правоздатності банку.* Для визначення обсягу спеціальної правоздатності, необхідного для того, щоб юридична особа вважалася банком, необхідно розглянути перелік послуг, для надання яких у такої юридичної особи має бути здатність мати необхідні для цього права та нести обов'язки. При цьому слід враховувати, що банк за своєю суттю є універсальною фінансовою установою, яка має право надавати як банківські, так і інші фінансові послуги, за винятком страхування (ч.1 ст.47 Закону про банки). Крім того, банку може бути дозволено надавати послуги, які не є фінансовими, які все ж пов'язані з банківською діяльністю (ч.9 ст.47 Закону про банки).

О. Артикуленко проаналізував підходи вчених економістів до визначення поняття «банк» і виявив, що вони називають банк то «установою», то «кредитною організацією», то «інститутом», то «фінансово-кредитною установою», то «кредитно-фінансовим підприємством», то пов'язують юридичну категорію «банк» зі статутом і дозволеною банківською діяльністю. Деколи поняття «банк» визначається шляхом перерахування окремих видів діяльності, які ним здійснюються.¹⁹

Поняття «банк» підлягає переосмисленню з правової точки зору як суб'єкта права, як юридичної особи, що має свої, тільки їй притаманні ознаки та особливості, які відрізняють банк від інших юридичних осіб. При цьому дослідженню мають підлягати не випадковий набір ознаки банку, що характеризують його як елемент банківської діяльності. Необхідно встановити види діяльності або послуги, які роблять з юридичної особи саме «банк», є унікальними саме для банків і не можуть бути замінені іншими надавачами послуг.

Для того, щоб визначити специфічні, унікальні для банку послуги, для надання яких банк повинен мати спеціальну правоздатність, розглянемо визначення «банк» в українському законодавстві у поєднанні з банківськими послугами/банківською діяльністю. Такий розгляд доцільно зробити в динаміці розвитку поняття «банк» в українському законодавстві, щоб виявити еволюцію цього поняття, а також звернути увагу на положення, які законодавець розглядає як стабільні для визначення поняття «банк» (таблиця №1).

¹⁸ Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010. Національний класифікатор України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

¹⁹ О. Артикуленко. Теоретичні аспекти правоздатності юридичної особи // Підприємство, господарство і право. 11/2018. С. 5–9., с.5.

Таблиця № 1

Розвиток визначення «банк» протягом 1991–2024 років у законодавстві України

Господарський кодекс України	Закон України «Про банки і банківську діяльність»			
	від 16 січня 2003 року №436-IV	від 20 березня 1991 року №872-XII	від 7 грудня 2000 року №2121-III	
(незмінна редакція з дати набрання чинності)	(незмінна редакція з дати набрання чинності)	Редакції від 07 грудня 2000 року	Редакції від 15 лютого 2011 року	Редакції від 30 червня 2021 року
1	2	3	4	5
Банки – це фінансові установи, функціями яких є (1) ²⁰ залучення у вклади грошових коштів громадян і юридичних осіб та (2) розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах і на власний ризик, (3) відкриття та ведення банківських рахунків громадян та юридичних осіб (ч.2 ст.334).	Банки – це установи, функцією яких є (1) кредитування суб'єктів господарської діяльності та громадян за рахунок (2) залучення коштів підприємств, установ, організацій, населення та інших кредитних ресурсів, (3) касове та розрахункове обслуговування народного господарства, виконання валютних та інших банківських операцій, передбачених цим Законом (ч.1 ст.2).	Банк – юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати у сукупності такі операції: (1) залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та (2) розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, (3) відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних	Банк – юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги , відомості про яку внесені до Державного реєстру банків (абз.5 ч.1 ст.2). До банківських послуг належать: (1) залучення у вклади (депозити) коштів та банківських металів від необмеженого кола юридичних і фізичних осіб; (2) відкриття та ведення поточних (кореспондентських)	Банк – юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги (абз.4 ч.1 ст.2). До банківських послуг належать: (1) залучення коштів та банківських металів, що підлягають поверненню, від необмеженого кола осіб; (2) відкриття та ведення поточних (розрахункових, кореспондентських) рахунків клієнтів, у тому числі у банківських металах,

²⁰ Примітка: Нумерація банківських послуг/видів банківської діяльності в таблиці проставлена автором для зручності аналізу положень актів законодавства.

1	2	3	4	5
		осіб (абз.4 ч.1 ст.2).	рахунків клієнтів, у тому числі у банківських металах; (3) розміщення залучених у вклади (депозити), у тому числі на поточні рахунки, коштів та банківських металів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик (ч.3 ст.47).	та рахунків умовного зберігання (ескроу); (3) надання коштів та банківських металів у кредит за рахунок залучених у вклади (депозити), у тому числі на поточні рахунки, коштів та банківських металів від власного імені, на власних умовах та на власний ризик (ч.3 ст.47).

В усіх редакціях банк (1) визнається юридичною особою (фінансова установа раніше у Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», а з 01 січня 2024 року у Законі України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» визнається юридичною особою), (2) яка здійснює надання банківських послуг (здійснює банківську діяльність). І не важливо, чи ці послуги перераховані у визначенні, чи просто робиться відсилка до поняття банківські послуги або банківська діяльність. Важливим є досить стабільний підхід протягом більш як тридцяти років до такої тріади банківських послуг, яка зараз закріплена у ч.3 ст.47 Закону про банки.

Втім намагатимемося для встановлення мінімального обсягу спеціальної правоздатності банку визначити, які саме послуги банків та банківські послуги (як різні поняття) можуть надаватися виключно банками і в чому полягає унікальність банків у порівнянні з іншими надавачами фінансових та супровідних до фінансових послуг.

Для цього спочатку розглянемо, в чому унікальність банківських послуг. До банківських послуг (ч.3 ст.47 Закону про банки) віднесено:

1) залучення коштів та банківських металів, що підлягають поверненню, від необмеженого кола осіб (далі умовно – перша банківська послуга);

2) відкриття та ведення поточних (розрахункових, кореспондентських) рахунків клієнтів, у тому числі у банківських металах, та рахунків умовного зберігання (ескроу) (далі умовно – друга банківська послуга);

3) надання коштів та банківських металів у кредит за рахунок залучених у вклади (депозити), у тому числі на поточні рахунки, коштів та банківських металів від

власного імені, на власних умовах та на власний ризик (далі умовно – третя банківська послуга).

Відповідно ч.4 ст.47 Закону Про банки, банківські послуги дозволяється надавати виключно банку. у. Розглянемо ці види діяльності на їх унікальність для банків, тобто як такі, що можуть надаватися лише банками.

1.3.1. *Перша банківська послуга.* Коли мова йде про «залучення коштів та банківських металів, що підлягають поверненню, від необмеженого кола осіб» (перша банківська послуга), то слід зазначити, що таке залучення в частині грошових коштів може здійснюватися будь якою юридичною особою шляхом розміщення корпоративних облігацій відповідно до ст.12 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»,²¹ а способи залучення грошових коштів фінансовими установами (не тільки банками) визначені також у ч.2 ст.14 Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії».²² Економічний ефект такого залучення грошових коштів буде подібним, оскільки в основі залучення грошових коштів на банківські рахунки, чи шляхом розміщення корпоративних облігацій, лежать відносини позики. Як видно з таблиці № 1, тільки у Законі про банки в редакції від 15 лютого 2011 року та в Господарському кодексі України²³ чітко зазначено про те, що залучення грошових коштів відбувається банками саме в якості вкладів (депозитів) на банківські рахунки, та розміщення саме таких залучених коштів може здійснювати банк. У всіх інших редакціях законів, зазначених у таблиці № 1 не визначається чітко шляхи залучення грошових коштів, які потім будуть розміщуватися банком. В чинній редакції Закону про банки йдеться тільки про надання грошових коштів та банківських металів у кредит за рахунок залучених у вклади (депозити), у тому числі на поточні рахунки (як банківську послугу), без зазначення, що мова йде саме про грошові кошти, залучені відповідно до першої банківської послуги. Крім того, надавати послуги із «залучення коштів та банківських металів, що підлягають поверненню», може також кредитна спілка (п. «б» ч.2 ст.4 Закону України «Про кредитні спілки»)²⁴. Зрозуміло, що такі послуги, які надаються банками і кредитними спілками, не можна ототожнювати, оскільки банк має право залучати грошові кошти «від необмеженого кола осіб», а кредитна спілка тільки від своїх членів. Крім того, клієнтом банку може бути будь-яка особа (договір банківського вкладу є публічним договором), а членами кредитної

²¹ Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV, в редакції від 19.06.2020 р. № 738-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

²² Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14.12.2021 р. № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

²³ Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

²⁴ Про кредитні спілки: Закон України від 14.07.2023 р. № 3254-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3254-20#n94> (дата звернення: 30.04.2024).

спілки не можуть бути юридичні особи, які не відповідають вимогам ч.1 ст.14 вказаного Закону.

Проте перша банківська послуга, хоч і частково, але вже не є ексклюзивною послугою лише банків. Та й питання членства у кредитній спілці залежить від економічного аналізу ситуації. Якщо члену кредитної спілки дешевше заплатити вступний та обов'язковий пайовий внесок в кредитну спілку, щоб розмістити вклад на вигідних умовах, то з юридичної точки зору треба говорити про обмеження кола вкладників у кредитній спілці порівняно з банком, а з економічної точки зору принципової різниці немає.

В теорії більшість вчених характеризує саме властивість банків залучати кошти від клієнтів та кредитувати за рахунок них інших клієнтів. Наприклад, окремі вчені вважають, що основна місія банку, це фінансове посередництво, що здійснюється через прийняття грошових коштів у вкладників та передання цих грошових коштів економіці у вигляді кредитів.²⁵

1.3.2. *Розглядаючи другу банківську послугу* (відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів, у тому числі у банківських металах та рахунків ескроу), слід звернути увагу на те, що право ведення таких рахунків належить виключно банкам. Аналіз положень актів законодавства в таблиці №1 показує, що ця банківська послуга міститься в Господарському кодексі України²⁶ та всіх редакціях Закону про банки від 07 грудня 2000 року №2121-III. І навіть у ч.2 ст.31 Закону про банки від 20 березня 1991 року №872-XII говориться про відкриття розрахункових (поточних) рахунків банками своїм клієнтам.²⁷

Законом України «Про платіжні послуги»²⁸ та Законом від 12 січня 2023 року №2888-IX, яким було доповнено Цивільний кодекс України положеннями про платіжний рахунок (параграф 3 глави 72 ЦК України),²⁹ запроваджено новий вид рахунків «платіжні рахунки», а також чітко розмежовано, які саме рахунки можуть відкривати банки та небанківські фінансові установи. На відміну від послуг інших фінансових установ, цей поділ чіткий і не дозволяє небанківським фінансовим установам відкривати банківські рахунки (рахунки, на яких ведеться облік грошей як об'єктів цивільних прав»).

²⁵ Златіна Н. Теоретично-правова основа визначення поняття банківської системи / Н. Златіна // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2013. – Вип. 4. – С. 49–52. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Yur_2013_4_16. (дата звернення: 30.04.2024).

²⁶ Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. №436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

²⁷ Про банки і банківську діяльність: Закон України від 20.03.1991 р. №872-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-12#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

²⁸ Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 р. №1591-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

²⁹ Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо платіжних послуг: Закон України від 12.01.2023 р. №2888-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2888-20#n280> (дата звернення: 30.04.2024).

Слід звернути увагу на те, що без банків та відкритих в банках банківських рахунків, небанківські фінансові установи існувати не можуть, а платіжні рахунки, які відкриваються такими небанківськими фінансовими установами, не можуть забезпечити розрахунки клієнтам без відкриття банківських рахунків у банках.

Рахунки є необхідним інструментом для розрахунків. Саме банківська послуга по відкриттю банківських рахунків показує унікальну особливість банків – їх системну технологічну природу для забезпечення важливої економічної та юридичної функції. Виключно банки забезпечують функцію розрахунків між суб'єктами права, причому, будь які розрахунки (за договорами, відшкодування шкоди, виплату заробітної плати, аліментів, сплати податків тощо).

По-перше, небанківські надавачі платіжних послуг через розрахункові рахунки, відкриті в банках або в розрахунковому банку платіжної системи, учасниками якої вони є, забезпечують: (1) виконання платіжних операцій користувачів своєї платіжної системи, (2) розрахунки між небанківськими надавачами платіжних послуг для забезпечення виконання платіжних операцій користувачів своїх платіжних систем, крім платіжних операцій у межах одного надавача платіжних послуг (ч.1 та 2 ст. 50 Закону України «Про платіжні послуги»);³⁰ По-друге, лише банки забезпечують виконання платіжних операцій своїх клієнтів, у тому числі операцій небанківських надавачів платіжних послуг, шляхом виконання міжбанківських платіжних операцій або платіжних операцій, що виконуються в межах одного банку.

Для виконання платіжних операцій з грошовими коштами банки мають право відкривати своїм клієнтам: 1) вкладний (депозитний) рахунок – рахунок для зберігання грошових коштів, що передаються клієнтом банку на встановлений строк або без зазначення такого строку під визначений процент (дохід) та підлягають поверненню відповідно до умов договору; 2) поточний рахунок – рахунок для зберігання коштів і виконання платіжних операцій; 3) рахунок умовного зберігання (ескроу) – рахунок для зарахування грошових коштів та перерахування їх особам, зазначеним клієнтом, або повернення таких коштів клієнту в разі настання підстав, передбачених договором; 4) кореспондентський рахунок – рахунок для виконання міжбанківських платіжних операцій; 5) розрахунковий рахунок – рахунок, що відкривається небанківському надавачу платіжних послуг виключно для цілей забезпечення виконання платіжних операцій його користувачів (ч.1 ст.63 Закону України «Про платіжні послуги»);³¹

Банки виконують міжбанківські платіжні операції шляхом (1) проведення суми платіжної операції через кореспондентські рахунки, що відкриваються банками в НБУ (для інших країн це будуть центральні банки цих країн, для Європейського

³⁰ Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 р. № 1591-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

³¹ Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 р. № 1591-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

Союзу – у Європейському центральному банку, а для країн, які не мають централізованої банківської системи, наприклад, у США – в одному з банків Федеральної резервної системи) та (2) проведення суми платіжної операції через кореспондентські рахунки, що відкриваються банками в інших банках або в розрахунковому банку платіжної системи.

Фактично, банки повинні мати такий обсяг спеціальної правоздатності, який забезпечує їм здатність мати права та нести обов'язки, пов'язані зі здійсненням розрахунків з використанням банківських рахунків для себе, для своїх клієнтів, а також для клієнтів небанківських надавачів платіжних послуг. На нашу думку, наразі саме ця банківська послуга є унікальною для банків і не може бути виконана жодною іншою фінансовою установою.³²

Доцільно звернути увагу на перше визначення поняття «банк» в Законі України «Про банки і банківську діяльність» від 20 березня 1991 року № 872-ХІІ, відповідно до ч.1 ст.2 якого банки визначалися як установи, функцією яких було кредитування суб'єктів господарської діяльності та громадян за рахунок залучення коштів підприємств, установ, організацій, населення та інших кредитних ресурсів, касове та розрахункове обслуговування народного господарства, виконання валютних та інших банківських операцій (див. таблицю № 1).³³

Видається, що функція по забезпеченню здійснення розрахунків між банками в своїх інтересах, а також в інтересах клієнтів банків, повинна знайти своє закріплення у ч.3 ст.47 Закону про банки.

В теорії на важливість віднесення діяльності по здійсненню розрахунків до банківської діяльності також звертається увага окремими вченими. Наприклад, І. Заверуха, не виходячи за рамки банківської системи України, розглядає поняття «банк» з трьох позицій. По-перше, банк – це особлива категорія підприємств – фінансових посередників, де фінансове посередництво передбачає залучення грошових коштів від інвестора (вкладника) та інвестування (вкладу) цих коштів з метою одержання прибутку. По-друге, в основу визначення банку входить перелік банківських послуг. По-третє, не зважаючи на те, що банк є суб'єктом підприємницької діяльності, все ж існує певна група некомерційних стосунків банків між собою, між банком і НБУ, а в окремих випадках – навіть між банком і клієнтом. Йдеться про необхідність зберігання всіма підприємствами і установами коштів у банках; обмеження готівкового обігу; здійснення розрахунків через банки. Далі автор обґрунтовує роль банку в проведенні державою грошово-кредитної політики держави через банківську систему, а саме через банки.³⁴ Між тим для нас в контексті визначення необхідного обсягу спеціальної правоздатності банку важливою

³² Примітка: Держане казначейство, виходячи з його функцій, слід прирівняти до банку.

³³ Про банки і банківську діяльність: Закон України від 20.03.1991 р. № 872-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-12#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

³⁴ Заверуха І. Б. Банківське право : [посібник для студентів] / І. Б. Заверуха. – Львів : Астролябія, 2002. – 222 с., с. 34–35

є згадка про здійснення розрахунків як функцію банку. Однак тут доцільно на концептуальному рівні заперечити проти віднесення функції розрахунків до некомерційних стосунків. Наполягаємо, що функція розрахунків є ключовою функцією банків, яка не може бути здійснена жодним іншим суб'єктом, у тому числі жодною фінансовою установою. А отримання комісійної винагороди за проведення розрахунків ставить під сумнів і некомерційний характер таких взаємовідносин.

1.3.3. *Третя банківська послуга* — надання грошових коштів та банківських металів у кредит за рахунок залучених у вклади (депозити), у тому числі на поточні рахунки, коштів та банківських металів від власного імені, на власних умовах та на власний ризик. Функцію кредитування в Україні виконують також інші фінансові установи, наприклад, кредитні спілки та фінансові компанії. Так, відповідно до п.п. «а» п.1 ч.2 ст.4 Закону України «Про кредитні спілки» кредитна спілка має право «надання коштів та банківських металів у кредит».³⁵ Фінансова компанія відповідно до п.1 ч.1 ст.29 Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» також може надавати такі ж послуги.³⁶ Проте така ідентичність існує лише на перший погляд. Якщо для кредитних спілок та фінансових компаній послуга з надання грошових коштів та банківських металів у кредит означає передачу цих об'єктів права позичальнику на поворотній основі на визначений строк із сплатою процентів, то для банків така послуга значно розширена у ч.1 ст.49 Закону про банки.

Відповідно до п.3 ч.3 ст.47 Закону про банки кредитними операціями для банків також вважається: 1) здійснення операцій на ринках капіталу від свого імені (очевидно, що мова йде про випадок, коли банк виконує функції інвестиційної фірми і кредитує своїх клієнтів); 2) надання гарантій і порук та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі (згідно з ЦК України та Законом України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» такі послуги є окремими фінансовими послугами); 3) факторинг (уступка права грошової вимоги боржника під надання грошових коштів банком клієнту за плату); 4) лізинг (в законі, очевидно, мова йде про фінансовий лізинг, а не оперативний).

Виходячи з викладеного, третя банківська послуга банку є унікальною з юридичної точки зору, оскільки вона:

по-перше, надається «за рахунок залучених у вклади (депозити), у тому числі на поточні рахунки, коштів та банківських металів», у той час як послуги кредитних спілок та фінансових компаній так жорстко не прив'язані до будь-яких рахунків, і можуть надаватися як за рахунок власних коштів, так і за рахунок коштів, залучених іншим способом, передбаченим у ст.14 Закону України «про фінансові послуги та фінансові компанії»;

³⁵ Про кредитні спілки: Закон України від 14.07.2023 р. № 3254-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3254-20#n94> (дата звернення: 30.04.2024).

³⁶ Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14.12.2021 р. № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

по-друге, саме поняття кредиту розширене за рахунок положень ст.49 Закону про банки.

У той же час з економічної точки зору, коли ми говоримо про зміст послуги, то як сам кредит, так і послуги прирівняні для банків до кредитних, можуть надаватися іншими надавачами фінансових послуг. І в цьому розумінні така банківська послуга вже не виглядає такою унікальною.

1.3.4. *Інші фінансові послуги банків.* Відповідно до положень ст.47 Закону про банки банк має право надавати, крім банківських, також інші фінансові послуги як у національній, так і в іноземній валюті, зокрема: 1) фінансовий лізинг; 2) факторинг; 3) надання гарантій; 4) торгівля валютними цінностями; 5) фінансові послуги, що надаються в межах професійної діяльності на ринках капіталу, передбачених ч.2 ст. 41 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»; 6) фінансові платіжні послуги; 7) фінансові послуги своїм клієнтам (крім банків) шляхом укладення з комерційними агентами агентських договорів відповідно до переліку фінансових послуг, встановленого НБУ; 8) послуги з торгівлі валютними цінностями з одночасним зарахуванням валютних цінностей на їхні рахунки відповідно до Закону України «Про валюту і валютні операції».³⁷

Слід звернути увагу на саму назву статті 47 Закону про банки, яка називається «Види діяльності банків», а не «Види банківської діяльності». Тим самим законодавець вже показав, що у статті закріплені всі можливі види послуг банків, а не тільки банківські (які відрізняють банк від іншого надавача фінансових послуг³⁸).

Аналіз українського законодавства про фінансові послуги свідчить, що ці послуги не є унікальними і їх можуть надавати інші надавачі фінансових послуг.

Так фінансовий лізинг може здійснювати фінансова компанія (лізингова компанія) відповідно до п.4 ч.1 ст.29 Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії»,³⁹ та Закону України «Про фінансовий лізинг».⁴⁰

Факторинг може здійснювати фінансова компанія (факторингова компанія) відповідно до п.3 ч.1 ст.29 Закону України «Про фінансові послуги та фінансові

³⁷ Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/ed20001207#o789> (дата звернення: 30.04.2024).

³⁸ Примітка: Надавач фінансових послуг – фінансова установа, а у випадках, прямо визначених спеціальними законами, – інша юридична особа або філія іноземної юридичної особи, яка має право надавати фінансові послуги відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» та спеціальних законів (п.33 ч.1 ст.1 Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії») // Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14.12.2021 р. № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

³⁹ Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14.12.2021 р. № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

⁴⁰ Про фінансовий лізинг: Закон України від 04.02.2021 р. № 1201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#n231> (дата звернення: 30.04.2024).

компанії»⁴¹ та п. 4 ч.2 ст.9 Закону України «Про валюту і валютні операції»,⁴² а також ч.3 ст.1079 ЦК України.⁴³

Надання гарантій може здійснювати фінансова компанія відповідно до п.2 ч.1 ст.29 Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії»⁴⁴ та ст.560 ЦК України,⁴⁵ а також страховик відповідно до ч.6 ст.3 Закону України «Про страхування».⁴⁶

Торгівлю валютними цінностями може здійснювати фінансова компанія відповідно до п.5 ч.1 ст.29 Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії».⁴⁷

Фінансові послуги, що надаються в межах професійної діяльності на ринках капіталу можуть надавати (інвестиційна фірма, депозитарна установа, зберігач інституту спільного інвестування з приватним розміщенням інвестиційних сертифікатів) акціонерні товариства, товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю відповідно до ч.2 ст.41 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»,⁴⁸ а також п.3 ч.1 ст.3 та ст.14 Закону України «Про депозитарну систему України» (депозитарні установи)⁴⁹ та «Про інститути спільного інвестування».⁵⁰ При цьому зберігачем активів інституту спільного інвестування з публічним розміщенням інвестиційних сертифікатів є тільки банк (ч.2 ст.68 Закону України «Про інститути спільного інвестування»)⁵¹.

⁴¹ Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14.12.2021 р. № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

⁴² Про валюту і валютні операції: Закон України від 21.06.2018 р. № 2473-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

⁴³ Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n3740> (дата звернення: 30.04.2024).

⁴⁴ Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14.12.2021 р. № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

⁴⁵ Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n3740> (дата звернення: 30.04.2024).

⁴⁶ Про страхування: Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#n2320> (дата звернення: 30.04.2024).

⁴⁷ Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14.12.2021 р. № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

⁴⁸ Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV, в редакції від 19.06.2020 р. № 738-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

⁴⁹ Про депозитарну систему України: Закон України від 06.07.2012 р. № 5178-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5178-17#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

⁵⁰ Про інститути спільного інвестування: Закон України від 05.07.2012 р. № 5080-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

⁵¹ Про інститути спільного інвестування: Закон України від 05.07.2012 р. № 5080-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

Фінансові платіжні послуги відповідно до п.40 ч.1 ст.1, п.п. 2–7 ч.1 ст.10 Закону України «Про платіжні послуги»⁵² та параграфу 3 глави 72 ЦК України⁵³ можуть надавати небанківські надавачі платіжних послуг.

Фінансові послуги своїм клієнтам шляхом укладення з комерційними агентами агентських договорів можуть і небанківські фінансові посередники відповідно до розділу XII Закону України «Про страхування» (для страхових агентів)⁵⁴ та ст.6 Закону України «Про споживче кредитування».⁵⁵

Послуги з торгівлі валютними цінностями з одночасним зарахуванням валютних цінностей на їхні рахунки є виключною можливістю банків. Небанківські фінансові установи на підставі ліцензії НБУ на здійснення валютних операцій здійснюють відповідно до п.1 ч.2 ст.9 Закону України «Про валюту і валютні операції» торгівлю валютними цінностями (без можливості зарахування їх на банківські рахунки).⁵⁶ Проте, зарахування таких валютних цінностей можливе на платіжні рахунки, відкриті такою небанківською фінансовою установою.

При цьому банки мають лише перевагу, що надання частини фінансових послуг, перелічених вище, банки можуть надавати в межах банківської послуги з кредитування, про що зазначалося при характеристиці третьої банківської послуги.

1.3.5. *Надання банком нефінансових послуг.* Банк, крім надання фінансових, у тому числі банківських послуг, має право здійснювати також діяльність щодо: 1) зберігання цінностей (у тому числі щодо обліку і зберігання цінних паперів та інших коштовностей, конфіскованих (заарештованих) на користь держави та/або визнаних безхазяйними) або надання в майновий найм (оренду) індивідуального банківського сейфа; 2) здійснення операцій з готівкою, інкасації коштів та перевезення валютних цінностей; 3) надання консультаційних та інформаційних послуг щодо банківських та інших фінансових послуг; 4) надання послуг адміністратора за випуском облігацій відповідно до Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» (ч.9 ст.47 Закону про банки).⁵⁷

Аналіз українського законодавства доводить, що ці послуги не є притаманними саме для банків, і вони можуть надаватися іншими суб'єктами права. Зберігання

⁵² Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 р. № 1591-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

⁵³ Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n3740> (дата звернення: 30.04.2024).

⁵⁴ Про страхування: Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

⁵⁵ Про споживче кредитування: Закон України від 15.11.2016 р. № 1734-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

⁵⁶ Про валюту і валютні операції: Закон України від 21.06.2018 р. № 2473-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

⁵⁷ Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/ed20001207#o789> (дата звернення: 30.04.2024).

цінностей або надання в оренду індивідуального банківського сейфа може здійснюватися депозитарними установами для цінних паперів, юридичними особами, обраними Національним агентством України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, нотаріусами, адвокатами. Послуги зі здійснення операцій з готівкою, інкасації коштів та перевезення валютних цінностей, крім самих банків можуть надавати юридичних осіб, які отримали ліцензію НБУ.⁵⁸ Надання консультаційних та інформаційних послуг щодо банківських та інших фінансових послуг можуть здійснювати інвестиційні фірми (на підставі окремої ліцензії), будь-які консультаційні фірми (аудиторську, юридичні тощо), а також окремі консультанти. Надання послуг адміністратора за випуском облігацій відповідно до п.1 ч.1 ст.2 та ст.114 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» таким адміністратором може бути фінансова установа, розмір капіталу якої відповідає вимогам щодо його розміру та порядку його розрахунку, встановленим Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку або юридична особа, яка не є фінансовою установою, за умови відповідності вимогам, встановленим Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.⁵⁹

Визначаючи необхідну спеціальну правоздатність банків для надання послуг банками, тобто не тільки банківських послуг, необхідно звернути увагу на один важливий фактор, що слідує з ч.4 ст.2 Закону про банки в редакції від 07 грудня 2000 року, а саме на сукупність надання послуг (див. таблицю № 1). І хоча слово «сукупності» у названій редакції закону вжито щодо саме банківських послуг, воно має істотне значення до всіх послуг, які надає банк. Тобто банк є унікальною фінансовою установою не тільки через сам перелік послуг, які можуть надавати й інші фінансові установи, а саме через те, що він ці послуги може надавати у сукупності з іншими послугами (комплексно), що впливає як на організаційні інтереси клієнта, так і на вартість комплексних послуг.

Незважаючи на те, що відповідно до ч. 2 ст. 4 Закону України «Про банки і банківську діяльність» вони можуть самостійно визначати напрями своєї діяльності і спеціалізацію за видами послуг, тим не менше ст. 48 цього Закону передбачає низку обмежень.⁶⁰

2. Дієздатність банку.

Юридична особа набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів та закону, а порядок створення

⁵⁸ Про порядок видачі юридичним особам ліцензії на надання банкам послуг з інкасації: Положення, затверджене постановою Правління Національного банку України від 24.12.2015 р. № 926 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0029500-17#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

⁵⁹ Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV, в редакції від 19.06.2020 р. № 738-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

⁶⁰ О. Артикуленко. Теоретичні аспекти правоздатності юридичної особи // Підприємництво, господарство і право. 11/2018. С. 5–9., с.6.

рення органів юридичної особи встановлюється установчими документами та законом (ч.1 ст.92 ЦК України).⁶¹ Для визначення органів управління певної юридичної особи, їх складу та повноважень слід звернутися до регулювання організаційно-правової форми, у якій така юридична особа створена. За чинним законодавством усі банки в Україні повинні бути створені в організаційно-правовій формі акціонерного товариства або кооперативного банку (ч.1 ст.6 Закону про банки).⁶² Враховуючи, що за всю історію України жодного кооперативного банку створено не було, звернемося у цій статті до розгляду органів управління банків – акціонерних товариств.

Порядок створення, діяльності, припинення та виділу акціонерних товариств, їх правовий статус, права та обов'язки акціонерів регулюються Законом України «Про акціонерні товариства» з урахуванням особливостей, встановлених спеціальними законами щодо фінансових установ.⁶³

Законодавство про акціонерні товариства застосовується до банків з урахуванням особливостей, встановлених Законом України «Про банки і банківську діяльність» (ч.3 ст.6 Закону про банки).⁶⁴ У разі суперечності норм Закону України «Про банки і банківську діяльність» нормам інших законодавчих актів (включаючи кодекси) норми Закону України «Про банки і банківську діяльність» мають перевагу (ч.4 ст.6 Закону про банки).⁶⁵

Відповідно до частини першої статті 4 Закону України «Про акціонерні товариства», структура управління акціонерним товариством може бути однорівневою або дворівневою. Дворівнева структура передбачає наявність загальних зборів, наглядової ради та одноосібного або колегіального виконавчого органу. За однорівневої структури управління у акціонерного товариства наявні лише загальні збори та обов'язково рада директорів, а за кількості акціонерів до 10 осіб – можливе формування одноосібного виконавчого органу.⁶⁶

У ст.37 Закону про банки визначається, що вищим органом управління банку є загальні збори учасників банку, виконавчим органом банку, що здійснює поточне управління, є правління банку. При цьому банк зобов'язаний створити наглядову

⁶¹ Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n3740> (дата звернення: 30.04.2024).

⁶² Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#n133> (дата звернення: 30.04.2024).

⁶³ Про акціонерні товариства: Закон України від 27.07.2022 р. № 2465-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#n5> (дата звернення: 30.04.2024).

⁶⁴ Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#n133> (дата звернення: 30.04.2024).

⁶⁵ Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#n133> (дата звернення: 30.04.2024).

⁶⁶ Про акціонерні товариства: Закон України від 27.07.2022 р. № 2465-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#n5> (дата звернення: 30.04.2024).

раду, що здійснює контроль за діяльністю виконавчого органу, захист прав вкладників, інших кредиторів та учасників банку. Рада банку не бере участі в поточному управлінні банком. Таким чином, до корпоративного управління банків може застосовуватися виключно дворівнева структура управління.

Це не єдина відмінність між загальним регулюванням акціонерних товариств, та акціонерних товариств – банків. Банки несуть всі ризики, притаманні фінансовій установі, а тому до корінників банків виставляються підвищені вимоги. І орієнтиром у таких вимогах виступає законодавство Європейського Союзу, зокрема, Директива 2013/36/ЄС (CRD IV).⁶⁷ Вимоги щодо придатності для членів керівного органу банку та осіб, які виконують ключові функції, вважаються належним запобіжним заходом для забезпечення надійного та розумного управління банківською діяльністю. Такі вимоги є логічними, оскільки перша лінія захисту від неплатоспроможності банків має лежати на самих банках. Тому європейський законодавець заявляє, що акціонери або учасники установи повинні розглянути, чи мають кандидати на посади в органи управління банків знання, кваліфікацію та навички, необхідні для забезпечення належного та розумного управління установою (пункт 59 Преамбули до Директива 2013/36/ЄС (CRD IV)).⁶⁸

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення питань організації корпоративного управління в банках та інших питань функціонування банківської системи» передбачено, що корпоративне управління в банках буде зміцнюватися через підвищення відповідальності ради та правління за ухвалені рішення, встановлення додаткових вимог до членів ради та правління банку, зокрема щодо їхньої колективної придатності.⁶⁹

Висновки:

1. Юридична особа, яка має намір здійснювати банківську діяльність, має універсальну цивільну правоздатність з моменту її державної реєстрації як юридичної особи в обсязі, необхідному для її функціонування .

2. Спеціальну правоздатність банку юридична особа набуває з моменту видачі їй банківської ліцензії.

⁶⁷ Директива 2013/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 червня 2013 року про доступ до діяльності кредитних установ та пруденційний нагляд за кредитними установами та інвестиційними компаніями, внесення змін до Директиви 2002/87/ЄС та скасування Директив 2006/48/ЄС та 2006/49/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_036-13#Text (дата звернення: 30.04.2024).

⁶⁸ Директива 2013/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 червня 2013 року про доступ до діяльності кредитних установ та пруденційний нагляд за кредитними установами та інвестиційними компаніями, внесення змін до Директиви 2002/87/ЄС та скасування Директив 2006/48/ЄС та 2006/49/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_036-13#Text (дата звернення: 30.04.2024).

⁶⁹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення питань організації корпоративного управління в банках та інших питань функціонування банківської системи: Закон України від 30.06.2021 р. № 1587-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1587-20#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

3. Спеціальна правоздатність банку передбачає здатність мати права та нести обов'язки, необхідні для надання банківських послуг, а саме:

1) залучення грошових коштів та банківських металів на банківські рахунки. Інші види залучення грошових коштів та банківських металів можуть здійснювати й інші фінансові установи за певних умов. Банківською послугою має вважатися залучення саме на банківський рахунок, що і рекомендується уточнити в законодавстві України;

2) банківська послуга по відкриттю банківських рахунків, що доводить унікальну особливість банків – їх системну технологічну природу для забезпечення важливої економічної та юридичної функції, а саме – забезпечення грошових розрахунків між суб'єктами права. Банківською послугою має вважатися не тільки відкриття банківських рахунків, а й забезпечення розрахунків між особами, яким відкриті банківські рахунки, що і рекомендується уточнити в законодавстві України.

4. Банк є унікальною універсальною фінансовою установою не стільки через сам перелік послуг, які можуть надавати й інші фінансові установи, а через те, що він ці послуги може надавати в сукупності з іншими послугами (комплексно).

5. Особливості реалізації дієздатності банку як юридичної особи полягає у створенні виключно дворівневої системи управління з колегіальним виконавчим органом.

REFERENCES

Legislation

1. Directive 2013/36/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on access to the activity of credit institutions and the prudential supervision of credit institutions and investment firms, amending Directive 2002/87/EC and repealing Directives 2006/48/EC and 2006/49/EC. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_036-13#Text (accessed: 30.04.2024) [in English]
2. International Standard Industrial Classification of All Economic Activities (ISIC). URL: <https://ilostat.ilo.org/resources/concepts-and-definitions/classification-economic-activities/> (accessed: 30.04.2024) [in English]
3. Regulation (EC) No 1893/2006 of the European Parliament and of the Council of 20 December 2006 establishing the statistical classification of economic activities NACE Revision 2 and amending Council Regulation (EEC) No 3037/90 as well as certain EC Regulations on specific statistical domains. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a13#Text (accessed: 30.04.2024) [in English]
4. Hospodarskyi kodeks Ukrainy [Commercial Code of Ukraine]; Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 16.01.2003 №436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (accessed: 30.04.2024) [in Ukrainian]
5. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [Civil Code of Ukraine]; Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 16. 01. 2003 №435-IV (iz zminamy) / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print1510817628933811> (accessed: 30.04.2024) [in Ukrainian]

6. Pro aktsionerni tovarystva [On joint stock companies] : Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 27.07.2022 roku №2465-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#n5> (accessed: 30.04.2024) [in Ukrainian]
7. Pro banky i bankivsku diialnist [On banks and banking] : Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 20.03.1991 №872-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-12#Text> (accessed: 30.04.2024) [in Ukrainian]
8. Pro banky i bankivsku diialnist [On banks and banking] : Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 07.12.2000 №2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/ed20001207#o789> (accessed: 30.04.2024) [in Ukrainian]
9. Pro valiutu i valiutni operatsii [On currency and currency transactions] : Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 21.06.2018 №2473-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text> (accessed: 30.04.2024) [in Ukrainian]
10. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo platizhnykh posluh [On amendments to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine on payment services]: Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 12.01.2023 №2888-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2888-20#n280> (accessed: 30.04.2024) [in Ukrainian]
11. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vdoskonalennia pytan orhanizatsii korporativnoho upravlinnia v bankakh ta inshykh pytan funktsionuvannia bankivskoi systemy [On amending certain legislative acts of Ukraine on improving corporate governance in banks and other matters of the functioning of the banking system]: Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 30.06.2021 №1587-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1587-20#Text> (accessed: 30.04.2024) [in Ukrainian]
12. Pro depozytarnu systemu Ukrainy [On depositary system of Ukraine]: Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 06.07.2012 №5178-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5178-17#Text> (accessed: 30.04.2024) [in Ukrainian]
13. Pro instytuty spilnoho investuvannia [On mutual investment institutes]: Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 05.07.2012 №5080-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17#Text> (accessed: 30.04.2024) [in Ukrainian]
14. Pro kredytni spilky [On credit unions]: Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 14.07.2023 №3254-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3254-20#n94> (accessed: 30.04.2024) [in Ukrainian]
15. Pro platizhni posluhy [On payment services]: Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 30.06.2021 №1591-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (accessed: 30.04.2024) [in Ukrainian]
16. Pro poriadok vydachi yurydychnym osobam litsenzii na nadannia bankam posluh z inkasatsii [On the procedure for issuing a license to legal entities to provide collection services to banks]: Polozhennia, zatverdzhene postanovoiu Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy [Regulation approved by the Resolution by the Board of the National Bank of Ukraine] vid 24.12.2015 №926 (zi zminyamy). URL:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0029500-17#Text> (accessed: 30.04.2024) [in Ukrainian]
17. Pro rynky kapitalu ta orhanizovani tovarni rynky [On capital markets and organized commodities markets]; Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 23.02.2006 № 3480-IV, v redaktsii vid 19.06.2020 № 738-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (accessed: 30.04.2024) [in Ukrainian]
 18. Pro finansovi posluhy ta finansovi kompanii [On financial services and financial companies]; Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 14.12.2021 № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text> (accessed: 30.04.2024) [in Ukrainian]
 19. Pro finansovyi lizynh [On financial leasing]; Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 04.02.2021 № 1201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#n231> (accessed: 30.04.2024) [in Ukrainian]
 20. Pro spozhyvche kredytuvannia [On consumer lending]; Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 15.11.2016 № 1734-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text> (accessed: 30.04.2024) [in Ukrainian]
 21. Pro strakhuvannia [On insurance]; Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 18.11.2021 № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (accessed: 30.04.2024) [in Ukrainian]
 22. Klasyfikatsiia vydiv ekonomichnoi diialnosti DK 009:2010 [Classification of types of economic activities DK 009:2010]. Natsionalnyi klasyfikator Ukrainy [National Classificatory of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10#Text> (accessed: 30.04.2024) [in Ukrainian]

Bibliography

Authored books

23. Zozuliak O. Nepidpriemnytski yurydychni osoby yak subiekty tsyvilnoho prava: teoretychnyi ta praktychnyi aspekty: monohrafiia. [Non-entrepreneurial legal entities as subjects of civil law: theoretical and practical aspects: monograph.] Ternopil : pidruchnyky i posibnyky, 2017. 432 s. s. 148 [in Ukrainian]

Edited books

24. Subiekty tsyvilnoho prava [Subjects of civil law] / za zah. red. Ya. M. Shevchenko. Kharkiv : Kharkiv yuryd., 2009. 632 s., s. 205. [in Ukrainian]
25. Tsyvilne pravo: pidruchnyk: [Civil law: textbook] u 2 t. T. 1 / za red. V. I. Borysovoi, I. V. Spasybo-Fatieievoi, V. L. Yarotskoho. Kharkiv: Pravo, 2011. 656 s., s.129–130. [in Ukrainian]
26. Arytykulenko O. Okremi pytannia pravozdatnosti yurydychnykh osib u tsyvilnomu pravi Ukrainy [Some issues of legal ability of legal entities in the civil law of Ukraine.] Problemy tsyvilnoho prava ta protsesu. Kharkiv, 2018. S.309–311., s. 310. [in Ukrainian]

Journal articles

27. Artykulenko O. Teoretychni aspekty pravozdatnosti yurydychnoi osoby [Theoretical aspects of the legal capacity of a legal entity] // *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 11/2018. S. 5–9., s.6. [in Ukrainian]
28. Zaverukha I. Bankivske pravo: [Banking Law] [posibnyk dlia studentiv] / I. B. Zaverukha. – Lviv : Astroliabii, 2002. – 222 s., s. 34–35 [in Ukrainian]
29. Zlatina N. Teoretychno-pravova osnova vyznachennia poniattia bankivskoi systemy [Theoretical legal basis for defining the concept of the banking system] / N. Zlatina // *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Yurydychni nauky*. – 2013. – Vyp. 4. – S. 49–52. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Yur_2013_4_16. [in Ukrainian]
30. Ivanov S. Do pytannia pro obsiah tsyvilnoi pravozdatnosti (pidpriemnytskykh) yurydychnykh osib pryvatnoho prava: porivnialnyi dosvid zakonodavstva inozemnykh derzhav. [On the issue of the scope of civil legal capacity of (entrepreneurial) legal entities under private law: comparative experience of the foreign countries' legislation] *Porivnialno-analitychne pravo*. №6 2016. S. 88–92., s.91. [in Ukrainian]
31. Romovska Z. Tsyvilna pravozdatnist hromadian [Civil legal capacity of citizens]. *Pravo Ukrainy*. 1994. №10. S. 51–54., s.52–53. [in Ukrainian]
32. Filyk N. Pravova pryroda tsyvilnoi pravosubiektnosti yurydychnykh osib [Legal nature of civil legal personality of legal entities]. *Repozytarii Natsionalnoho Aviatsiinoho Universytetu*. 2007 r. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/10927> [in Ukrainian]

Conference papers

33. Artykulenko O. V. 'Okremi pytannia pravozdatnosti yurydychnykh osib u tsyvilnomu pravi Ukrainy' *Problemy tsyvilnoho prava ta protsesu : tezy dop. Uchasnykiv nauk-prakt. konf, prysviach. svitlii pam'iaty O. A. Pushkina (MVS Ukrainy, KhNUVS, oblasnyi osередok Vseukr. hromad. orh. «Asotsiatsiia tsyvilistiv Ukrainy» 2018*

Volodymyr Pospolitik,
PhD (Law). Associate Professor,
Head of the Humanitarian Development Department
International Management Institute (MIM-Kyiv),
Ass.Prof. of the Private Law Department
National University «Kyiv-Mohyla Academy» (part time)
r.v.pospolitik@gmail.com
ORCID ID: 0009-0007-5088-7219

Pospolitik Volodymyr. Peculiarities of the legal status of banks as legal entities

Abstract

The article describes the peculiarities of banks' legal personality and considers approaches to the universal and special legal capacity of banks as legal entities. It also argues the expediency

of using the dynamic theory for determining banks' legal capacity and the application of special legal ability of banks. The analysis provided in the article is based on the approach according to which the legal ability of legal entities that in the future must obtain permission (permit, license, registration or authorization) for the right to conduct certain types of activities arises in two stages. First, a legal entity receives a minimum universal civil legal ability from the moment of its state registration to the extent necessary for its functioning as a legal entity. The second stage is obtaining a banking license by a bank, which is actually obtaining a special legal capacity. The article analyses all banks' services (banking services, other financial services, as well as non-financial services provided by the banks), the provision of which requires a special legal capacity. It is argued that special legal ability of the bank provides for the ability to have rights and bear responsibilities necessary for the provision of banking services. A banking service on raising funds and refundable investment metals, in contrast to such raising by other financial institutions, should be considered raising to a bank account. Banking services on opening bank accounts provides for a unique feature of banks – their systemic technological nature to ensure monetary settlements between banks and bank clients. It is suggested to introduce in the legislation the provision that not only the opening of bank accounts should be considered a banking service, but also the provision of settlements between parties which have bank accounts.

It is argued that the bank is a unique universal financial institution not so much because of the list of services itself, most of which can be provided by other financial institutions, but because it can provide these services in combination with other services (in complex way).

It is indicated that the peculiarity of the legal capacity of the bank as a legal entity lies in introducing a two-tier governance system only with a collegial executive body and tighter requirements in regard to the quality of academic and professional background of members of such governing bodies.

Key words: *bank, legal ability, legal capacity, banking services, banking activity, settlements, lending, financial services.*